

ԿԱՐԾԻՔ

Ը.00.02 «Տնտեսության, նրա ոլորտների փնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ փնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված Սասուն Մյասնիկի Բախշյանի «Հայաստանի Հանրապետության մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման հիմնախնդիրները» թեմայով պատենախոսության վերաբերյալ

Ապենախոսության թեմայի արդիականությունը

«Մետալուրգիական արդյունաբերությունը երկրի տնտեսության համար ունի նշանակալից մակրոտնտեսական դեր, ոլորտի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում, արդյունաբերությունում, արտահանման, հարկային վճարների, զբաղվածության և այլ ուղղություններով շարունակում է դրսևորել դրական միտում: Սակայն հարկ է նշել, որ մետալուրգիական արդյունաբերությունը դեռևս ունի տնտեսական և էկոլոգիական հիմնախնդիրներ, որոնք պայմանավորված են ներկայումս երկրում մետաղական ավարտուն շրջափուլի բացակայության հետ, ինչպես նաև այն հանգամանքով, որ մետալուրգիական արդյունաբերությունը շրջակա միջավայրի վրա ամենամեծ բացասական ազդեցություն ունեցող ճյուղերից է: Առկա հիմնախնդիրների լուծումը կայուն զարգացման հայեցակարգի դրույթներով կնպաստի երկրի տնտեսական հզորացմանը, որը ժամանակի հրամայական է ներկա աշխարհաքաղաքական և տնտեսական մարտահրավերների պարագայում: ՀՀ կառավարությունը ներկայումս իրականացնում է երկրում մետաղական վերջնարտադրանքի ստացման և այլ ոլորտներում տեղական արտադրության կազմակերպմանը նպաստելու քաղաքականություն:

Ոլորտի հիմնախնդիրների բացահայտումը, դրանց լուծմանը նպաստող համապատասխան տնտեսական քաղաքականության ու մեխանիզմների մշակումը, ինչպես նաև մետալուրգիական արտադրությունների տնտեսական, էկոլոգիական և սոցիալական համալիր տեսանկյունից հիմնավորված ծրագրերի մշակումը կնպաստեն ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացմանը: Վերոնշյալ, ինչպես նաև շատ այլ գործոններով են պայմանավորված հետազոտության թեմայի արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը և հիմնական խնդիրները

Հետազոտության նպատակն է՝ Հայաստանի Հանրապետության մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման հիմնախնդիրների բացահայտումը և դրանց լուծման ուղիների մշակումն ու նախանշումը:

Առաջադրված նպատակն իրագործելու համար առաջադրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- ✓ ուսումնասիրել Հայաստանի մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման առկա հիմնախնդիրները,
- ✓ վերլուծել ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման տնտեսական, էկոլոգիական և սոցիալական բաղադրիչները,
- ✓ գնահատել ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման նշանակությունը, տեղը, դերը, զարգացման հանքահումքային հենքը,
- ✓ վերլուծել համաշխարհային և հայրենական մետալուրգիական շուկայի կայուն զարգացման ժամանակակից միտումները և կանխատեսումները,
- ✓ հարցը դիտարկելով ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման միկրո և մակրո միջավայրերի մակարդակներով՝ բացահայտել ոլորտի ուժեղ և թույլ կողմերը, առկա հիմնախնդիրները, լուծման արդյունավետ ուղիները,
- ✓ մշակել մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացումը բնութագրող ինդիկատոր,
- ✓ բացահայտել ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման հիմնական ուղղություններից մեկի՝ պղնձի արտադրության կազմակերպման էկոլոգիատնտեսական հիմքերը, հիմնական խոչընդոտներն ու խնդիրները և առաջարկել դրանց լուծման կոնկրետ և միջազգային պրակտիկայում արդարացված լուծումներ,
- ✓ իրականացնել էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիայով պղնձի արտադրության (մետաղների համալիր կորզմամբ) ծրագրի տնտեսական

գնահատում, հաշվարկել ծրագրի կանխատեսվող մակրոտնտեսական պոտենցիալ ազդեցությունը,

- ✓ մշակել ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման բարելավման նպատակով ավելացված արժեքի հարկի գործող հարկային մեխանիզմի բարելավման ուղի, որը կնպաստի մետալուրգիական վերջնարդյունքի՝ մաքուր մետաղի և նրանից պատրաստվող արտադրատեսակների արտադրության խթանմանը,
- ✓ զարգացման իրական հնարավորություններ ունեցող արտադրությունների ուղղությունները դիտարկել որպես մեծ ավելացված արժեքներ ստեղծող մետաղական շրջափուլի ավարտուն փուլ:

Ատենախոսության կառուցվածքը և բովանդակությունը

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից:

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորվել է հետազոտության թեմայի արդիականությունը, ձևակերպվել են հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, օբյեկտը և առարկան, ներկայացվել են ուսումնասիրության հիմնական արդյունքներն ու գիտական նորույթը, դրանց գիտա-գործնական նշանակությունը և կիրառությունը, ատենախոսության արդյունքների փորձարկումը:

Ատենախոսության առաջին՝ «ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման հիմնահարցերը և ժամանակակից միտումները» գլխում հիմնավորվել է ՀՀ ՄԱ կայուն զարգացման անհրաժեշտությունը, ներկայացվել են կայուն զարգացման էությունը, բաղադրիչները, ձևերը, ինչպես նաև դրանց դրսևորման առանձնահատկություններն ու միտումները ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության ոլորտում: Ատենախոսության այս գլխում ուսումնասիրվել են ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման՝ տնտեսական, էկոլոգիական և սոցիալական բաղադրիչները:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Հայաստանի Հանրապետության մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման առկա իրավիճակի

ուսումնասիրություն» գլխում ուսումնասիրվել են ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության հայրենական հումքով զարգացող հիմնական ուղղությունների՝ մոլիբդենի, ոսկու և պղնձի ոլորտների, ինչպես նաև ներկրվող հումքի՝ ալյումինի և պողպատի ոլորտների զարգացման առկա իրավիճակը և զարգացման միտումները: Ներկայացվել են կայուն զարգացման ինդիկատորները և մշակվել է ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայունությունը գնահատող ինտեգրալ ինդիկատոր:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Հայաստանի Հանրապետության մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման բարելավման հիմնական ուղիները» գլխում ուսումնասիրվել են ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման բարելավման պղնձի արտադրության գործոնը, ոլորտի հենքով կայուն զարգացող տնտեսության ճյուղերի գործունեությունը որպես կայունության բարձրացման ուղի, ինչպես նաև մշակվել է Հայաստանի Հանրապետությունում մետալուրգիական վերջնարտադրանքների արտադրությունը խթանող հարկային մեխանիզմի բարելավման փուլային ուղի: Դիտարկվել են մետալուրգիական նորագույն և ապագայական տեխնոլոգիաների կիրառման ուղղությունները ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման բարելավման գործընթացում:

Աշխատանքի հիմնական գիտական արդյունքները և գիտագործնական նշանակությունը

Ատենախոսի կողմից ներկայացված ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորույթը կայանում են հետևյալում.

- մշակվել է ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացումը բնութագրող ինտեգրալ ինդիկատոր,
- հիմնավորվել են ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները պղնձի արտադրության շեշտադրությամբ, իրականացվել է էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիայով պղնձի արտադրության ծրագրի (մետաղների

համալիր կորզմամբ) տնտեսական գնահատում, հաշվարկվել է ծրագրի մակրոտնտեսական պոտենցիալ ազդեցությունը,

- առաջարկվել է ՀՀ-ում պղնձի արտադրության կազմակերպման հիմնական էկոլոգիատնտեսական խոչընդոտներից մեկի՝ ծծմբի իրացման մարքեթինգային լոգիստիկ խնդրի լուծում,
- մշակվել է ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման բարելավման նպատակով ավելացված արժեքի հարկի գործող հարկային մեխանիզմի բարելավման ուղի, որը կխթանի մետալուրգիական վերջնարտադրանքների արտադրությունը:

Իրականացված հետազոտությունների արդյունքները կարող են օգտագործվել ՀՀ օրենսդիր և գործադիր մարմինների, մետալուրգիական ընկերությունների կողմից՝ ոլորտի տնտեսաէկոլոգիական երկարաժամկետ կայուն զարգացումն ապահովելու նպատակով: Պղնձի արտադրության ծրագրի տնտեսական հիմնավորումը և էկոլոգիատնտեսական խոչընդոտների հաղթահարման կազմակերպման ուղղությամբ հեղինակի մարքեթինգային լոգիստիկ առաջարկությունը՝ կապված ծծմբի իրացման խնդրի հետ կարող է օգտակար լինել ներդրողներին և որոշում կայացնողներին: Ավելացված արժեքի հարկի հետ դարձի մեխանիզմի առաջարկվող փուլային բարելավումը կիրառելու դեպքում ընկերությունների համար կարող են ստեղծվել իրական խթաններ մետաղական վերջնարդյունքները երկրում արտադրելու ուղղությամբ:

Դիֆրոդություններ արենախոսության վերաբերյալ

1. Աշխատանքում առկա են մի շարք տեխնիկական անճշտություններ, մասնավորապես՝ Աղյուսակ 1.2.2-ի(էջ 30) վերջին և նախավերջին սյունակների համար չափման միավորը պետք է լինի տոկոսը, 2019 թվականից սկսած կենսաթոշակի նվազագույն չափը բազիսային թոշակից բարձր է. նվազագույն կենսաթոշակի չափը կարգավորվում է ՀՀ կառավարության 30.12.2010 թվականի N 1734 որոշումով, ըստ որի՝ 2019 թվականի նվազագույն կենսաթոշակը կազմել է 25500 դրամ, 2020 թվականին՝ 26500 դրամ և այլն:

2. Հեղինակի կողմից որպես գիտական նորույթ առաջարկվել է ՀՀ մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացումը բնութագրող ինտեգրալ ինդիկատոր(էջ 106), որի գործնական նշանակությունը Հայաստանի Հանրապետությունում բավարար հիմնավորված չէ՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ներկայում ՀՀ մետալուրգիական ընկերությունների կողմից վճարված բնապահպանական հարկը(ներառյալ տույժերը և տուգանքները) և սոցիալական բնույթի ծախսերը համախառն հասույթից անհամեմատ փոքր են, ինչի արդյունքում ընկերությունների կայունությունը կգնահատվի հիմնականում բավարար: Միաժամանակ առաջարկվող ինտեգրալ ինդիկատորը պետք է ունենար որակական չափորոշիչներ, մասնավորապես՝ կայուն զարգացման տեսանկյունից առաջնահերթ պետք է համարել սոցիալական բնույթի ծախսերի ավելացումը, թե բնապահպանական հարկի նվազումը, միգուցե՝ երկուսը միաժամանակ կամ շեշտ պետք է դնե՛լ համախառն հասույթի աճի վրա և այլն:

3. Աշխատանքի 3.4 ենթաալիտում (138-141 էջեր) ներկայացված է կենսարդյունահանման նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառման միջազգային փորձն և դրանց առավելությունները, սակայն դրանք Հայաստանի մետալուրգիայի ոլորտում տեղայնացման, նման տեխնոլոգիաների կիրառման խթանման վերաբերյալ կազմակերպատենսդրական քայլերը(առաջարկությունները) բացակայում են, որոնց անհրաժեշտությունը խիստ կարևոր է՝ հաշվի առնելով կայուն զարգացման սկզբունքներն ու առաջնահերթությունները:

Եզրակացություն

Կատարված դիտողությունները չեն նսեմացնում ատենախոսության արդյունքներն ու արժանիքները: Սասուն Մյասնիկի Բախշյանի ատենախոսությունն ունի արդի գիտագործնական նշանակություն, իրենից ներկայացնում է ինքնուրույն ամբողջական հետազոտություն, որում դրված և լուծված են հանրապետության համար կարևորություն ունեցող խնդիրներ:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրապարակված են 16 գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում աշխատանքի կարևորագույն դրույթներն ու արդյունքները:

Սասուն Մյասնիկի Բախշյանի «Հայաստանի Հանրապետության մետալուրգիական արդյունաբերության կայուն զարգացման հիմնախնդիրները» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 6-րդ և 7-րդ կետերի պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է Ը.00.02 «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս

տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ՝

Ս. Հ. Պարսյան

Պարոն Ս. Հ. Պարսյանի

ստորագրությունը հաստատում եմ՝

ՀՊՏՀ գիտական քարտուղար

Ն. Հ. Դարբինյան

14.04.2023թ.